

STUDIUL RESTURILOR FAUNISTICE DEPUSE CA OFRANDĂ ÎN CIMITIRUL DE LA LEȚCANI (JUD. IAȘI)

În decursul săpăturilor executate în cimitirul datînd din secolul al IV-lea e. n. de la Lețcani, au fost găsite unele morminte de înhumăție care aveau în cadrul inventarului și ofrande de animale. În cele ce urmează vom face determinarea și caracterizarea acestor resturi faunistice, pe care Cătălina Bloșiu a avut amabilitatea să ni le ofere pentru studiu.

Mormîntul 15. Au fost determinate un număr de 25 de resturi de oase și dinți, toate aparținînd lui *Ovis aries*. Ele sînt repartizate astfel: două fragmente mici de craniu; două resturi (drept și stîng) de maxilar superior, la care M^2 abia începe să apară; două fragmente de maxilar inferior (tot drept și stîng), la care M_2 abia își face apariția; un atlas și un axis fragmentare; un rest din humerusul stîng cu epifiza inferioară, la care se mai disting porțiuni ale discului de creștere; un cubitus stîng cu olecranul desprins; un radius stîng cu epifiza inferioară desprinsă și lipsă; fragmente de la metacarpul drept și stîng; fragmente de la metatarsul drept și stîng; patru falange I, din care una probabil anterioară și trei posterioare, toate cu epifizele desprinse din dreptul discului de creștere; trei resturi de falange II, de asemenea cu epifizele desprinse.

Au fost deci depuse în mormînt, ca ofrandă, capul sau mai curînd părți ale acestuia, tot membrul anterior stîng și partea distală a celui anterior drept, cît și părțile distale ale membrilor posterioare.

Materialul aparține unui individ tînăr de aproximativ 8—9 luni; sacrificarea sa a avut deci loc aproximativ la începutul iernii, deducîndu-se astfel momentul cînd s-a făcut înhumarea.

Mormîntul 18. S-au determinat 19 resturi osoase aparținînd lui *Gallus domesticus*: un fragment de coastă; două coracoide (drept și stîng) complete; un humerus stîng; cubitusul stîng întreg, cel drept fragmentar; un radius stîng; un carpometacarp drept fragmentar; trei resturi de sacrum și centură; un femur drept și fragmente ale celui stîng; tibiotsars stîng complet și cel drept fragmentar; tarsometatars drept întreg și cel stîng fragmentar (fig. 1/7).

S-au depus așadar în mormînt cele două aripi, cît și partea posterioară a corpului găinii, împreună cu membrele.

Resturile găsite aparțin toate unui singur individ matur de sex femel.

Mormîntul 19. S-au determinat următoarele resturi osoase, toate provenind de la *Ovis aries*: porțiunea articulară a unui omoplat drept; fragment de humerus drept cu epifiza inferioară; fragmente cuprinzînd epifiza inferioară și cea superioară a unui radius drept; porțiune din tibia stîngă cu epifiza superioară, la care se mai disting urme ale discului de creștere în dreptul tuberozității anterioare; un calcaneu stîng (fig. 1/5).

Prin urmare au fost depuse drept ofrandă porțiunea proximală cărnoasă a unui membru anterior, cît și o parte tot cărnoasă a celui posterior.

Credem că toate resturile găsite provin de la un același individ abia matur și probabil mascul.

Mormîntul 23. Au fost găsite resturi de coajă, din care s-a reconstituit un ou care aparține lui *Gallus domesticus*.

Mormîntul 24. Au fost determinate 10 fragmente aparținînd lui *Ovis aries* și doar un singur rest de la *Gallus domesticus*.

Găina este reprezentată printr-o porțiune de pelvis, cu cavitatea cotiloidă dreaptă.

Oaia prezintă următoarele piese: un fragment din ramul drept al mandibulei cu arcada dentară, la care se observă că M_2 este în creștere, dar nu a ajuns la nivel; un humerus stîng fragmentar cu epifiza inferioară prezentînd încă urme ale discului de creștere; un rest mic de humerus drept cu epifiza inferioară, la care nu mai există urme ale discului, fiind mai masiv decît cel stîng; un cubitus stîng cu olecranul neconcreșcut; un radius stîng cu epifiza inferioară desprinsă,

dar existentă; un fragment de metacarp stîng; falanga I anterioară stîngă externă, un metatars drept și altul stîng, însă fragmentare cu epifizele inferioare lipsă.

Este de menționat că aici s-au găsit în mormînt resturi osoase de la trei indivizi. De la *Ovis* o porțiune de cap, un membru anterior stîng complet și porțiunile distale de la membrele posterioare ale aceluiași individ, dar și o mică porțiune (humerus) din membrul anterior drept, de la un individ mai robust; de la găină un rest mic de centură. Ne punem întrebarea dacă nu cumva doar resturile unui singur exemplar au fost depuse ca ofrandă, fragmentul de humerus de oaie și cel de pasăre ajungînd în groapă fie prin aruncare, fie mai degrabă odată cu pămîntul de umplutură, ele provenind de la ospățul funerar organizat cu ocazia înmormîntării individului din mormîntul 24, sau de la o altă masă anterioară desfășurată pe teritoriul necropolei.

Individul de *Ovis*, căruia îi aparțin majoritatea resturilor osoase, avea în momentul sacrificării cam 10—12 luni, deci înhumarea s-a făcut la sfîrșitul iernii sau în primăvară; individul cu humerusul drept era deja matur.

Mormîntul 26. S-au determinat 15 fragmente osoase, toate aparținînd lui *Ovis aries*. Ele sînt repartizate astfel: două fragmente de craniu cu regiunea orbitală și frontală (fig. 1/6); cîte două resturi de maxilare superioare (fig. 1/3) și inferioare prezentînd arcadele dentare, la care se observă că M^2 și M_2 își fac apariția; un atlas și un axis fragmentare, cît și vertebrele 3 și 4 cervicale; metacarpul drept și stîng cu epifizele inferioare desprinse și lipsă; metatarsul drept și stîng cu aceleași caracteristici ca la metacarpe.

Au fost deci depuse în mormînt capul sau o parte a acestuia, cît și porțiunile distale necărnose ale celor patru membre.

Individul căruia îi aparțin resturile era o femelă de circa 8—9 luni care a fost sacrificată așadar în decursul iernii.

Mormîntul 34. În groapă a fost găsit un singur rest de *Ovis aries*: un metacarp drept fragmentar cu epifiza inferioară desprinsă și lipsă, aparținînd deci unui individ tînăr.

Mormîntul 37. S-au determinat 14 resturi de oase și dinți, toate provenind de la *Ovis aries*. Repartiția lor este următoarea: 7 dinți jugali reprezentați prin $M1$ și $M2$ superiori și inferiori, $M2$ abia ajunsă la nivel, dar încă deloc erodată; fragment din diafiza unui humerus drept; un radius drept cu epifiza inferioară desprinsă dar existentă; fragmente din femurul drept și stîng, cît și din metatarsul drept și stîng.

Au fost probabil depuse în groapă o porțiune de cap, partea proximală a membrului anterior drept, precum și ambele membre posterioare (nu se știe dacă acestea erau întregi, deoarece lipsesc tocmai segmentele intermediare — tibiile).

Exemplarul de mai sus avea la sacrificare ceva peste un an, așadar individul la care a fost depus drept ofrandă a fost înmormîntat aproximativ spre sfîrșitul primăverii sau chiar verii.

Mormîntul 39. S-au determinat 19 resturi osoase, toate aparținînd lui *Ovis aries*. Repartiția fragmentelor este următoarea: trei resturi de craniu cu regiunea frontală și orbitală; patru fragmente de maxilar superior și inferior cu dinții în arcadă (se observă că M^1 și M_1 au ieșit, dar nu sînt la nivel) (fig. 1/2); un omoplat drept cu regiunea articulară, la care tuberculul este încă desprins; un rest de humerus drept, la a cărei epifiză inferioară este încă foarte distinctă o porțiune a discului de creștere; o parte din radiusul drept; cele două metacarpe (fig. 1/4), cît și două metatars fragmentare; patru falange I și o falangă II, toate cu epifizele desprinse și lipsă.

S-au depus deci în groapă o porțiune de cap, membrul anterior drept în întregime, cît și partea distală necărnosă a celui stîng; de asemenea, și regiunile distale ale membrilor posterioare. Toate resturile aparțin aceluiași individ.

Exemplarul sacrificat era o femelă foarte tînără, de circa 3—4 luni și deci el a fost depus ca ofrandă cam pe la începutul verii.

Mormîntul 42. Au fost determinate opt resturi osoase, toate provenind de la *Ovis aries*. Ele sînt repartizate astfel: un fragment de atlas, constînd din jumătatea dreaptă a arcului încă neconcrecută cu porțiunea stîngă a acestuia (fig. 1/1); un axis fragmentar; o epifiză inferioară fragmentară a radiusului stîng; un fragment de metapod (metacarp?); metatarsurile drepte și stîngi cu epifizele inferioare desprinse și lipsă; o falangă I și o falangă II cu epifizele desprinse.

Probabil că în groapă s-au depus o parte de cap sau gît, poate o porțiune dintr-un membru anterior, cît și regiunile distale ale celor două membre posterioare.

Resturile aparțin unui individ care probabil avea la sacrificare doar 6—7 luni, așadar fiind pus în groapă ca ofrandă la începutul toamnei.

★

Din studiul detaliat al resturilor faunistice găsite în cele 10 morminte se pot pune în evidență unele caracteristici mai generale cu privire la aceste ofrande.

Mai întîi apare evident faptul că erau folosite ca animale de ofrandă numai două specii: găina și într-o măsură mai mare ovinele. Este greu de spus în ce măsură acest fapt ține de un ritual

oarecare sau mai degrabă are un substrat strict economic, preferindu-se pentru sacrificare animale de talie specifică mică (păsări și ovine). Totodată trebuie de remarcat că dintre cornutele mici doar oaia este reprezentată, caprinele lipsind cu totul (diagnoza pentru *Ovis* a fost cu precizie pusă în toate cazurile). De asemenea, nu apar deloc resturi de animale sălbatice comestibile, chiar de talie relativ mică: iepure, căprior. În morminte se depuneau resturi ale unui singur individ (situația existentă în mormântul 24 a fost arătată). Credem că și acest fapt de asemenea se explică satisfăcător pornind de la factori de ordin economic și nu ritual.

Fig. 1. — Resturi faunistice din necropola de la Lețcani : 1, atlas fragmentar de *Ovis aries* (M. 42); 2, mandibulă fragmentară de *Ovis aries* (M. 39); 3, maxilar superior fragmentar de *Ovis aries* (M. 26); 4, metacarp de *Ovis aries* (M. 39); 5, fragment de humerus și radius de *Ovis aries* (M. 19); 6, fragment de craniu de *Ovis aries* ♀ (M. 26); 7, tarsometatars și femur de *Gallus domesticus* ♀ (M. 18).

În general, indivizii de ovine de la care proveneau porțiunile depuse ca ofrande erau nematuri. Totodată se observă că de obicei se depuneau în morminte tocmai părțile cele mai apreciate din punct de vedere culinar; capul (mai degrabă părți ale acestuia, probabil după ce era extras creierul) și regiunea distală a membrelor; porțiunile cu mai multă carne erau desigur folosite de către cei vii în cadrul ospățului funerar. Poate tocmai din această cauză erau alese pentru sacrificare animalele tinere, care sînt mai apreciate din punct de vedere culinar decît cele mature sau bătrîne.

În altă ordine de idei, pe baza măsurărilor executate, se constată că găina de la Lețcani era o formă primitivă de talie mică. Ovinele aveau o talie mijlocie. Astfel, calculînd înălțimea la

greabăn, aplicînd coeficienții lui Haak la trei oase care au fost găsite întregi (un metacarp și un metatars), găsim o talie care variază de la 54,8 la 59,6 cm. Dat fiind faptul că indivizii respectivi erau tineri, mai trebuie adăugați încă cîțiva centimetri pentru a o avea pe cea a maturilor. Așa cum se constată pe cei doi indivizi de la care avem resturi mai mari de craniu, femelele nu purtau coarne.

MĂSURĂTORILE EXECUTATE PE SEGMENTELE OSOASE (în mm)

OVIS ARIES

<i>Omoplat</i>	M19						
	dr.						
1. Lung. cap. artic.	(31)						
2. Lung. cavit. artic.	26						
3. Diam. minim gît	22						
<i>Humerus</i>	M15	M19	M24	M39			
	st.	dr.	st.	dr.			
1. Lărg. epif. infer.	30	34	28	(26)			
	t.		t.	t.			
<i>Radius</i>	M15	M19	M24	M37			
	st.	dr.	st.	dr.			
1. Lung. max.	—	—	(148)	—			
2. Lărg. epif. super.	28,5	35	28	—			
3. Lărg. epif. infer.	—	33	27,5	31			
	t.		t.	t.			
<i>Metacarp</i>	M15	M26	M26	M39	M39		
	dr.	dr.	st.	dr.	st.		
1. Lung. max.	—	—	—	—	(113)		
2. Lărg. epif. super.	23	22	22,5	(25,5)	(26)		
	t.	t.	t.	t.	t.		
<i>Tibia</i>	M19						
	st.						
1. Lărg. epif. super.	45						
<i>Calcaneu</i>	M19						
	st.						
1. Lung. max.	60						
<i>Metatars</i>	M24	M24	M26	M26	M39	M42	M42
	dr.	st.	dr.	st.	dr.	dr.	st.
1. Lung. max.	—	—	—	(131)	—	—	—
2. Lung. epif. super.	(16,5)	(17)	20,5	20	19	20	20
	t.	t.	t.	t.	t.	t.	t.

GALLUS DOMESTICUS

(Toate piesele provin de la M 18).

<i>Coracoid</i>	dr.	st.
1. Lung. max.	47	47
<i>Humerus</i>	st.	
1. Lung. max.	(63)	
2. Lărg. epif. infer.	14	
<i>Radius</i>	st.	
1. Lung. max.	57	
<i>Cubitus</i>	st.	
1. Lung. max.	62	
<i>Femur</i>	dr.	st.
1. Lung. max.	(65)	—
2. Diam. epif. super.	—	13
3. Lărg. epif. infer.	13	—

<i>Tibiotars</i>	dr.	st.
1. Lung. max.	—	97
2. Lărg. epif. super.	—	17
3. Lărg. epif. infer.	8	8
<i>Tarsometatars</i>	dr.	st.
1. Lung. max.	66	—
2. Lărg. super.	11	11
3. Lărg. infer.	—	—
	42	

dr. = drept; st. = stîng; t. = tînr

SERGIU HAIMOVICI

L'ÉTUDE DES RESTES FAUNIQUES DÉPOSÉS COMME OFFRANDE DANS LA
NÉCROPOLE DE LETCANI (DÉP. DE JASSY)

RÉSUMÉ

À l'occasion des fouilles pratiquées dans la nécropole de Letcani (IVe siècle de n. è.), on a trouvé dans quelques tombes des restes fauniques déposés comme offrande. Le présent article étudie les restes découverts en 10 tombes.

On constate que seulement deux espèces, la poule et surtout le mouton, étaient utilisés comme offrande. Généralement, on déposait dans les tombes certaines parties d'animaux peu âgés et dépréciés au point de vue culinaire (la tête, les parties distales des membres, etc.). Il est probable que dans chaque tombe on déposait comme offrande des restes provenant effectivement d'un seul individu.

LÉGENDE DES FIGURES

Fig. 1. — Restes fauniques de la nécropole de Letcani: 1, atlas fragmentaire d'*Ovis arles* (tombe 42); 2, mandibule fragmentaire d'*Ovis arles* (tombe 39); 3, maxillaire supérieur fragmentaire d'*Ovis arles* (tombe 26); 4, métacarpe d'*Ovis arles* (tombe 39); 5, fragments de humérus et de radius d'*Ovis arles* (tombe 19); 6, fragment du crâne d'*Ovis arles* ♀ (tombe 26); 7, tarsométatarse et fémur de *Gallus domesticus* ♀ (tombe 18).